

Van sloop tot Koorndrager

**Archeologische Opgraving Oudeschans 73-77,
Amsterdam (2009)**

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 64, 2012

Jerzy Gawronski, Ranjith Jayasena

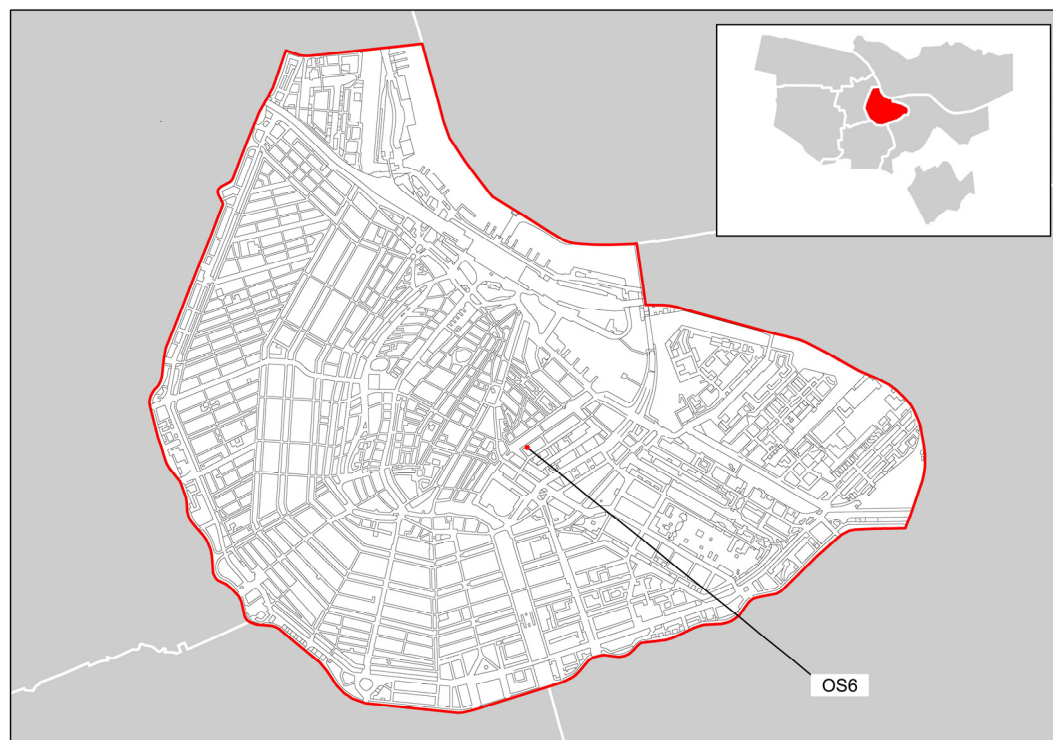

Inhoud

Basisgegevens	4
1 Inleiding	5
2 Achtergronden en vraagstellingen	6
2.1 Achtergronden	6
2.2 Vraagstellingen en methodiek	11
3 Sporen en structuren	13
3.1 Ophogingen veenweidegebied en aanleg eiland Uilenburg 1592-1593	13
3.2 Scheepstimmerwerf ca 1595-1605	14
3.3 Scheepstimmerwerf ca 1605-1620	15
3.4 Van werf naar pakhuis, 1620-1635 / 1949	18
4 Vondsten	21
5 Conclusies	23
6 Literatuur	24
Bijlage 1 Sporen	25
Bijlage 2 Vondsten	26
AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)	29

Basisgegevens

Plangebied	Oudeschans, Bimhuis
Adres	Oudeschans 73-77
Kadaster	ASD12 P 02965, ASD12 P 02966, ASD12 P 02581
RD-coördinaten	NW 120.509 / 487.361 NO 120.533 / 487.372 ZW 120.525 / 487.334 ZO 120.545 / 487.907
TOPO-code BMA	OS6
OM-nummer	37194
Opdrachtgever	Maatschap Oude Bimhuis
Bevoegd gezag	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Centrum
Uitvoerder	Gemeente Amsterdam, Bureau Monumenten & Archeologie
Beheer en plaats documentatie	Gemeente Amsterdam, Bureau Monumenten & Archeologie

1 De locatie van de archeologische opgraving Oudeschans 73-77 binnen het Stadsdeel Centrum

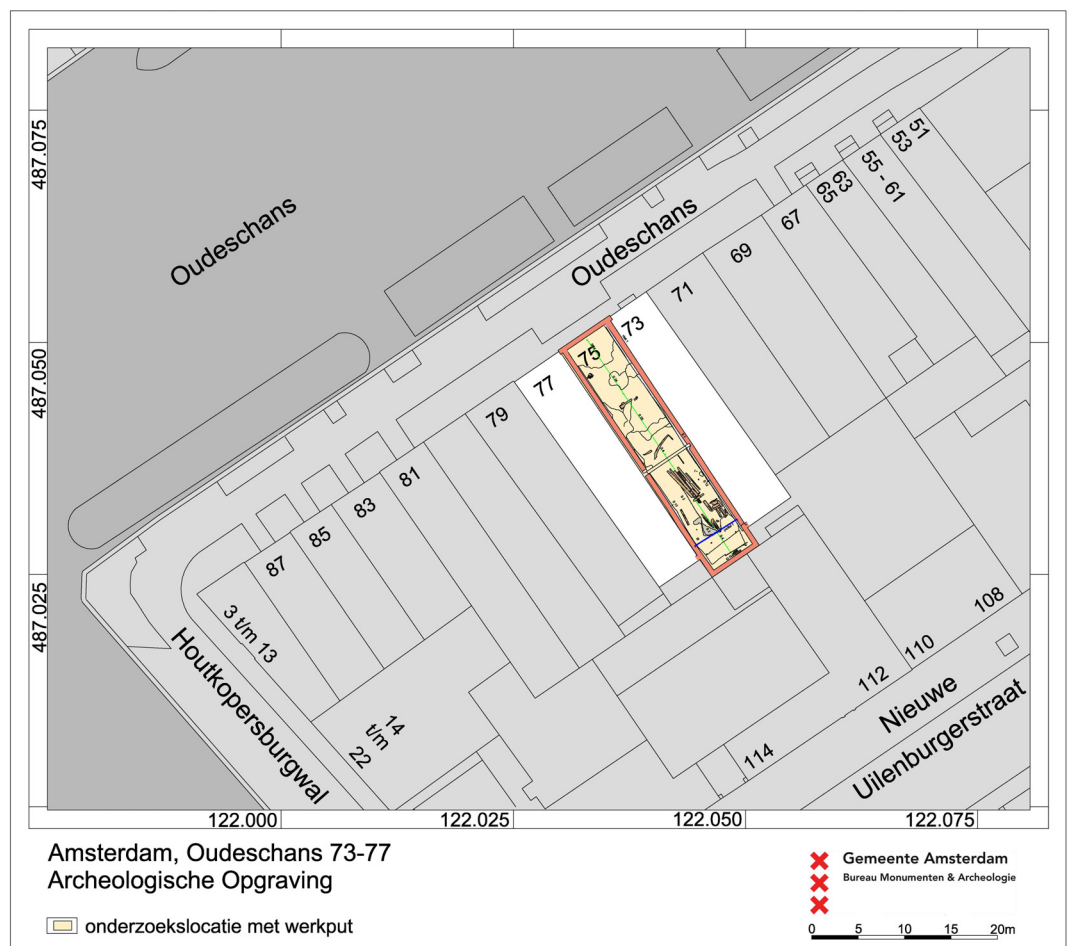

1 Inleiding

Op de Oudeschans 73-77 stond tot 1949 het 17de-eeuwse pakhuis de Koorndrager. Na een brand kwam hier in 1952 een nieuw gebouw waar van 1974 tot 2004 het Bimhuis was gevestigd, een concertzaal voor jazz. In 2009 werd het voormalige Bimhuis gesloopt en zou op de percelen weer nieuwbouw verrijzen.

De voorgenomen bouwwerkzaamheden leiden tot versterking van de bodem en ook van mogelijk aanwezige archeologische resten. Het bouwterrein is gelegen in een 16de-eeuws stedelijk gebied van Amsterdam en heeft daarom een hoge archeologische verwachting. Voor documentatie en berging van eventuele archeologische overblijfselen was na de sloop een Archeologische Opgraving (AO) ingepland.

De afdeling Archeologie van Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft het veldonderzoek in de periode 24 september - 7 oktober 2009 uitgevoerd. Er golden bouwtechnische beperkingen vanwege de stabiliteit van de belendende panden. De opgraving richtte zich daarom op het middelste perceel Oudeschans 75.

2 De onderzoekslocatie binnen de topografische situatie van 2009

2 Achtergronden en vraagstellingen

2.1 Achtergronden

De Oudeschans is een waterweg die in 1516 is aangelegd in een gebied dat tot het einde van de 16de eeuw buiten de oostelijke stadsgrens lag. Amsterdam werd in die periode begrensd door een stenen muur waarvan de aanleg in 1482 was gestart en die in het westen langs het Singel liep en in het oosten langs de Kloveniersburgwal en de Geldersekaade. In het schootsveld van de muur aan de noordoostzijde lag het havengebied de Lastage. De Oudeschans liep hier aan de oostkant langs (afb. 3). Dit belangrijke industriegebied had zich sinds de 14de eeuw ontwikkeld en werd bij de bouw van de stadsmuur buiten de stad gesloten. Verzoeken van de Lastagiërs om hun bij belegeringen kwetsbare gebied binnen de stadsomwalling te krijgen vonden geen gehoor bij het stadsbestuur. Wel werd als veiligheidsmaatregel de Oudeschans gegraven die met de Zwanenburgwal een verdedigingsgracht vormde tussen de Amstel en het IJ, met een versterking aan de IJ-zijde, de Montelbaanstoren. In 1565 ontstonden de eerste plannen voor een nieuwe omwalling, maar het zou nog tot de stadsuitbreiding van 1578 (Eerste Uitleg) duren voordat deze werden uitgevoerd.¹

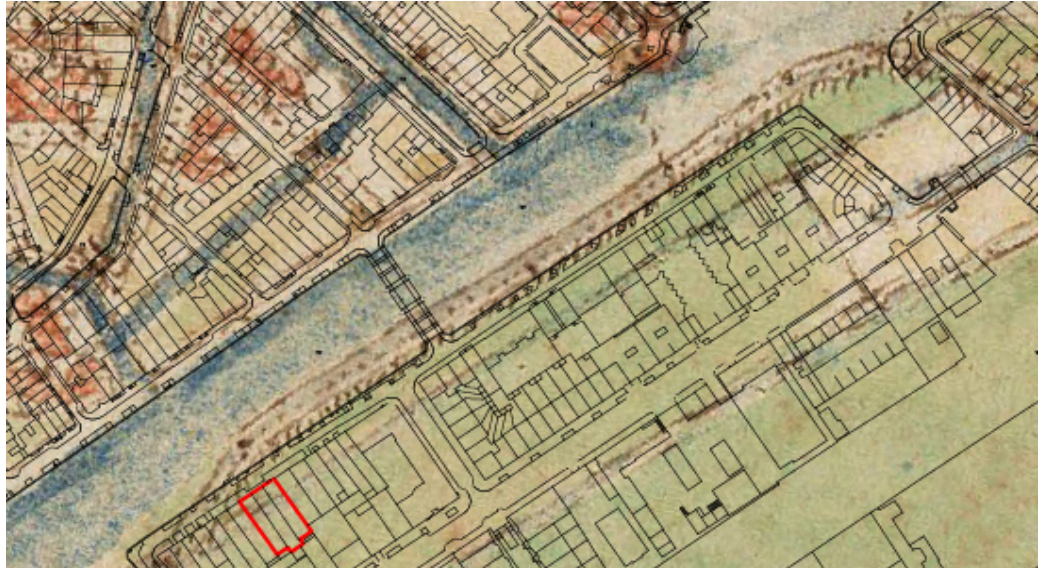

3 Amsterdam in vogelvlucht door Cornelis Anthonisz, 1544 (Stadsarchief Amsterdam). De Oudeschans met rechts de Lastage en de Montelbaanstoren op de hoek met de IJ-oever en links, waar de koeien grazen, het buitendijkse land tussen de Sint Anthoniesdijk (donker gekleurd) en het IJ. Aan de andere zijde van de dijk ligt de binnendijkse polder aan de Amstelzijde. In rood is de locatie Oudeschans 73-77 aangegeven (detail van de stadsplattegrond van Cornelis Anthonisz)

Het gebied ten oosten van de Oudeschans was in de 16de eeuw een buitenpolder tussen de Sint Anthoniesdijk, thans Jodenbreestraat, en het IJ. Dit gebied werd tegen het water van het IJ beschermd door een zomerdijk die vanaf de Sint Anthoniesdijk ter hoogte van

¹ Gawronski 2012 in druk, 50-53. Speet 2004, 96-98, 107.

de tegenwoordige Sint Anthoniessluis noordwaarts langs de oever van de Oudeschans liep en bij de IJ-oever in oostelijke richting afboog. De stadsplattegronden van Cornelis Anthonisz uit 1538 en 1544 en die van Jacob van Deventer uit 1560 tonen deze waterkering als een weg langs de oever (afb. 3, 4). De buitenpolder was loodrecht op de Sint Anthoniesdijk verkaveld in langgerekte percelen (weren) die door sloten van elkaar werden gescheiden. Het land diende als weidegrond, maar er stonden ook huizen en enkele werkplaatsen.

4 Detail van de stadsplattegrond van Jacob van Deventer uit 1560 geprojecteerd op de topografie van 2009. Het plangebied (rood omlijnd) ligt achter de zomerdijk aan de Oudeschans en wordt aan het westelijk uiteinde noord-zuid doorsneden door een perceelsscheiding of sloot

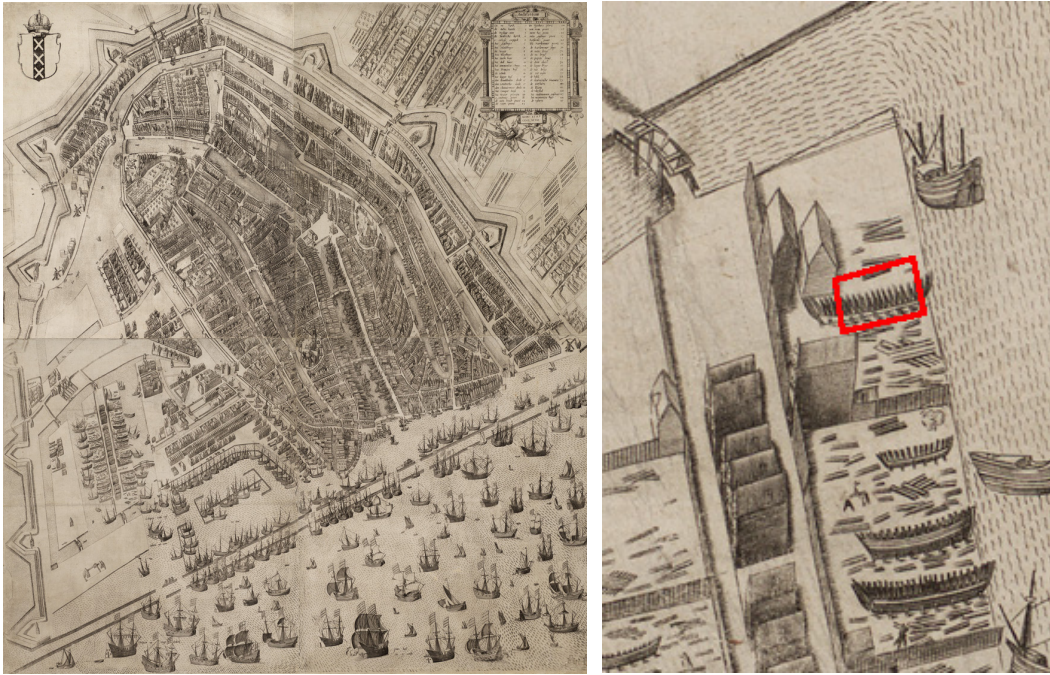
Eerste en Tweede Uitleg

Na de bestuurswisseling van 1578 (de Alteratie), waarbij het katholieke stadsbestuur plaats maakte voor een protestantse factie, werd een begin gemaakt met systematische stadsuitbreidingen. Met de Eerste Uitleg werd de stad in de jaren 1578-1585 aan de westzijde uitgebreid tot aan de huidige Herengracht. De Lastage kreeg in 1579 een aarden wal met bolwerken. Er volgde snel een nieuwe uitbreiding, de Tweede Uitleg (1592-1596), waarbij de stad aan de oostkant werd vergroot. Aanleiding hiervoor was de groeiende bevolking, onder meer door immigratie uit de Zuidelijke Nederlanden na de val van Antwerpen in 1585, en het toegenomen handelsverkeer. De stadsuitbreiding van 1592 omvatte de aanleg van eilanden voor bewoning en scheepsbouw in het buitendijkse gebied aan weerszijden van de Sint Anthoniesdijk. In de uiterwaarden van het IJ werden de bestaande weren vergraven tot de eilanden Uilenburg, Marken en Rapenburg (afb. 5). Uilenburg werd bestemd voor particuliere werven en die van de Admiraliteit, Marken voor particuliere werven en de Stadsschuitenmakerswerf en op Rapenburg werd de werf van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC), de Peperwerf, ingericht. In 1595-1596 werd in het buitendijkse gebied van de Amstel ten zuiden van deze drie eilanden het wooneiland Vlooienburg (huidige Waterlooplein) gecreëerd.² Het nieuwe stedelijke gebied werd omgeven door een aarden wal met bolwerken. Deze sloot aan op de stadswal van de Eerste Uitleg en liep aan de oostkant via de tegenwoordige Nieuwe Herengracht en Rapenburgerstraat naar bolwerk Rijssenhoofd ter hoogte van Rapenburg aan het IJ. Met de Tweede Uitleg was het havenfront verlengd van 1,6 km tot 2 km.³

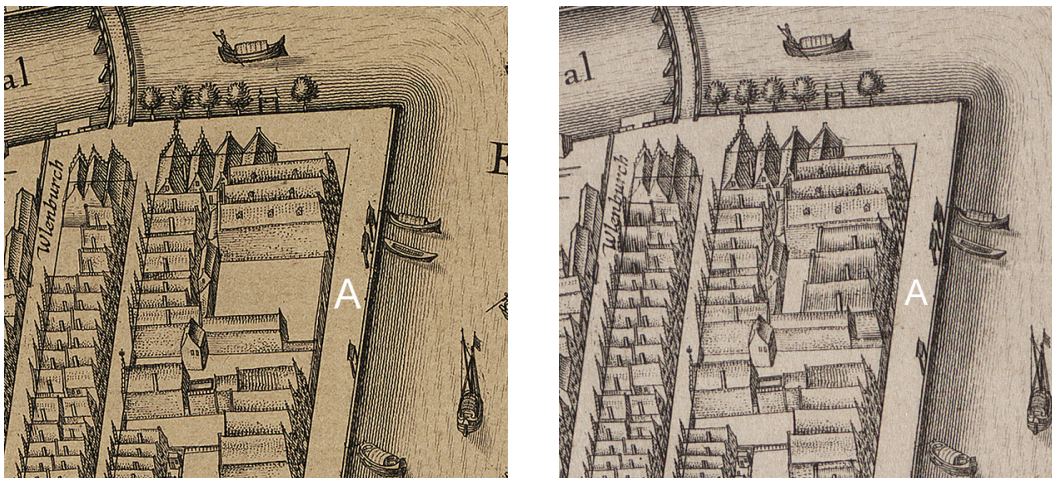
² Het besluit tot de aanleg van Vlooienburg werd genomen in november 1595, zie De Fremery 1925, 91.

³ Gawronski 2009, 13.

5 Amsterdam na de stadsuitbreiding van 1592-1596 (de Tweede Uitleg) op de in 1597 uitgegeven plattegrond van Pieter Bast (kaartnoorden rechtsonder). De kaart (links) toont het nog grotendeels onbebouwde nieuwe stedelijke areaal met linksonder aan de IJ-zijde het eiland Rapenburg en daar boven (v.l.n.r.) Marken en Uilenburg. Het eiland Uilenburg (kaartuitsnede, plangebied rood omlijnd) was op dat moment al volop bebouwd met werkplaatsen en huizen (Stadsarchief Amsterdam)

6 Het plangebied (A) in de noordwesthoek van Uilenburg op de stadsplattegrond van Balthasar Florisz van Berckenrode uit 1625 (links) en 1647 (rechts, het kaartnoorden ligt rechtsonder). In 1625 liggen de percelen Oudeschans 73-77 nog braak. In 1647 staan er drie huizen die samen het pakhuis De Koorndrager vormen (Stadsarchief Amsterdam)

Uilenburg

Uilenburg werd aangelegd als een rechthoekig eiland van 345 x 125 m met in de lengterichting twee hoofdstraten; de Uilenburgerstraat en de Batavierstraat. De eerste kavels langs de oever van de Oudeschans werden op 16 december 1593 verkocht en binnen enkele jaren waren hier diverse scheepstimmerwerven in bedrijf.⁴ De scheepsbouw aan de Oude Schanszijde van Uilenburg kwam ten einde toen hier in 1617-1619 een nieuwe oever met een kade werd aangelegd. De oorspronkelijke werfterreinen

⁴ SAA, toegang 5039, inv.nr. 550, f. 71r-77v. Met dank aan E. Schmitz, Stadsarchief Amsterdam.

werden opgedeeld in de smalle percelen zodat de huidige verkaveling ontstond.⁵ In 1620 werden hier de eerste woonkavels verkocht.⁶ Met de ontwikkeling van de Oostelijke Eilanden (Kattenburg, Wittenburg en Oostenburg) vanaf de jaren 1650 verloren Uilenburg en Marken hun maritieme functie. Ze werden heringericht om plaats te bieden voor woningen en pakhuizen. Een plan om de oevers van de Uilenburgergracht, tussen beide eilanden, net als aan de Oudeschans zijde van een kade met een straat te voorzien werd nooit uitgevoerd.⁷

Op de opeenvolgende edities van de stadsplattegrond van Balthasar Florisz van Berckenrode is de bouwontwikkeling op de percelen 73-77 goed te volgen (afb. 6). Het lege terrein op de kaart van 1625 is op de daaropvolgende uitgave van 1647 bebouwd met drie gebouwen.

Samen vormden deze drie gebouwen het pakhuis De Koorndrager dat, in ieder geval vanaf de 18de eeuw, voorzien was van een kenmerkende gemeenschappelijke voorgevel (afb. 7, 8). Hoewel het één gebouw betrof, was in het kadaster (afb. 9, links) en bij de in 1875 ingevoerde huisnummering (afb. 9, rechts) wel sprake van drie afzonderlijke panden. De Koorndrager was groter dan veel andere 17de-eeuwse Amsterdamse pakhuizen en had ook drie rijen hijsluiken (afb. 7 en 8).⁸

In 1941 werd het pand gerestaureerd, maar op 3 juni 1949 ging De Koorndrager verloren bij een brand waarbij de naastliggende pakhuizen De Grote Zwaan en De Kleine Zwaan ternauwernood gespaard bleven. Drie jaar later kwam er een nieuw gebouw voor in de plaats, waar vanaf 1974 het Bimhuis was gevestigd. Deze concertzaal voor jazz en geïmproviseerde muziek sloot in 2004 en verhuisde in 2005 naar het Muziekgebouw aan 't IJ. Het voormalige Bimhuis werd in 2009 op een deel van de zijgevels na gesloopt.

7 De Oudeschans met geheel links pakhuis De Koorndrager, gezien richting Sint Anthoniesschutsluis en Zuiderkerk (rechtsachter). Tekening door Jan Spaan, ca 1760-1800 (Stadsarchief Amsterdam)

⁵ SAA, toegang 5025, inv. nr. 11, f. 3r (Vroedschapsresolutie, 30-1-1617).

⁶ SAA, toegang 5039, inv. nr. 552, f. 304r-309v (veiling van erven op de noordwesthoek van Uilenburg, 3-1-1620).

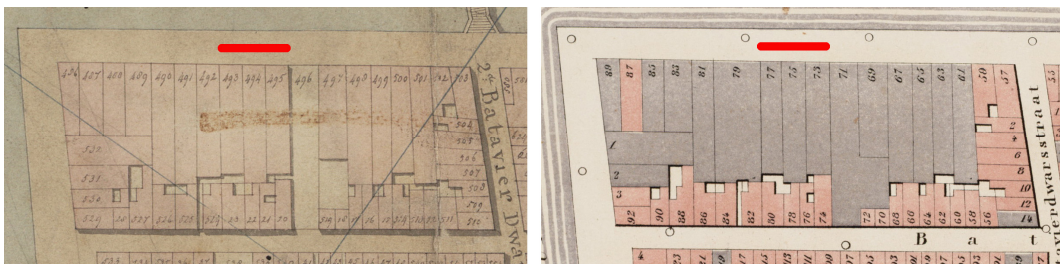
⁷ SAA, toegang 5025, inv. nr. 23 (Vroedschapsresolutie, 1663).

⁸ Bonke 2011, 61-62.

8 Pakhuis de Koordrager in de periode 1930-1949 (Stadsarchief Amsterdam)

9 Pakhuis de Koordrager (bij rode lijn) op het kadastrale minuutplan van 1820 en de kaart van J.C. Loman uit 1876 met de een jaar eerder ingevoerde moderne huisnummering (Stadsarchief Amsterdam)

2.2 Vraagstellingen en methodiek

Vanwege de nieuwbouw na de sloop zouden bodemversturende werkzaamheden plaatsvinden. Dit betekende dat archeologische resten ter plekke niet behouden konden blijven. Een Archeologische Opgraving (AO) was nodig om eventuele overblijfselen voorafgaand aan de bouw te documenteren en te bergen. Voor de vindplaats bestond een hoge archeologische verwachting, uitgaande van historisch-cartografische gegevens en de uitkomsten van archeologisch onderzoek op nabij gelegen (al bekende) vindplaatsen. Informatie over de (steden)bouwkundige ontwikkeling van het eiland Uilenburg in de laat 16de en 17de eeuw was ontleend aan de gebruikelijke historische bronnen zoals 17de- tot 19de-eeuwse stadsplattegronden. Ook waren in 2008 archeologische gegevens beschikbaar gekomen vanwege onderzoek op Oudeschans 7-9. Dit onderzoek kon worden gecombineerd met een reeks van opgravingen op verschillende vindplaatsen aan de Valkenburgerstraat in 2000-2009 (VAL, VAL1, VAL2).⁹ De archeologische gegevens hadden betrekking op de inrichting, het grondgebruik, de scheepswerven en de woningen op zowel Uilenburg als het naast gelegen eiland Marken.

De opgraving aan de Oudeschans bood een nieuwe mogelijkheid om meer bouw- en grondsporen te documenteren zodat een gedetailleerder beeld van de gebruiksfasen van dit specifieke stedelijk gebied ontwikkeld kon worden. De archeologische gegevens kunnen bijdragen aan een verfijning van het historische beeld van de inrichting en bebouwing van Uilenburg van circa 1600 tot 1950. Het archeologisch onderzoek was gericht op de volgende punten:

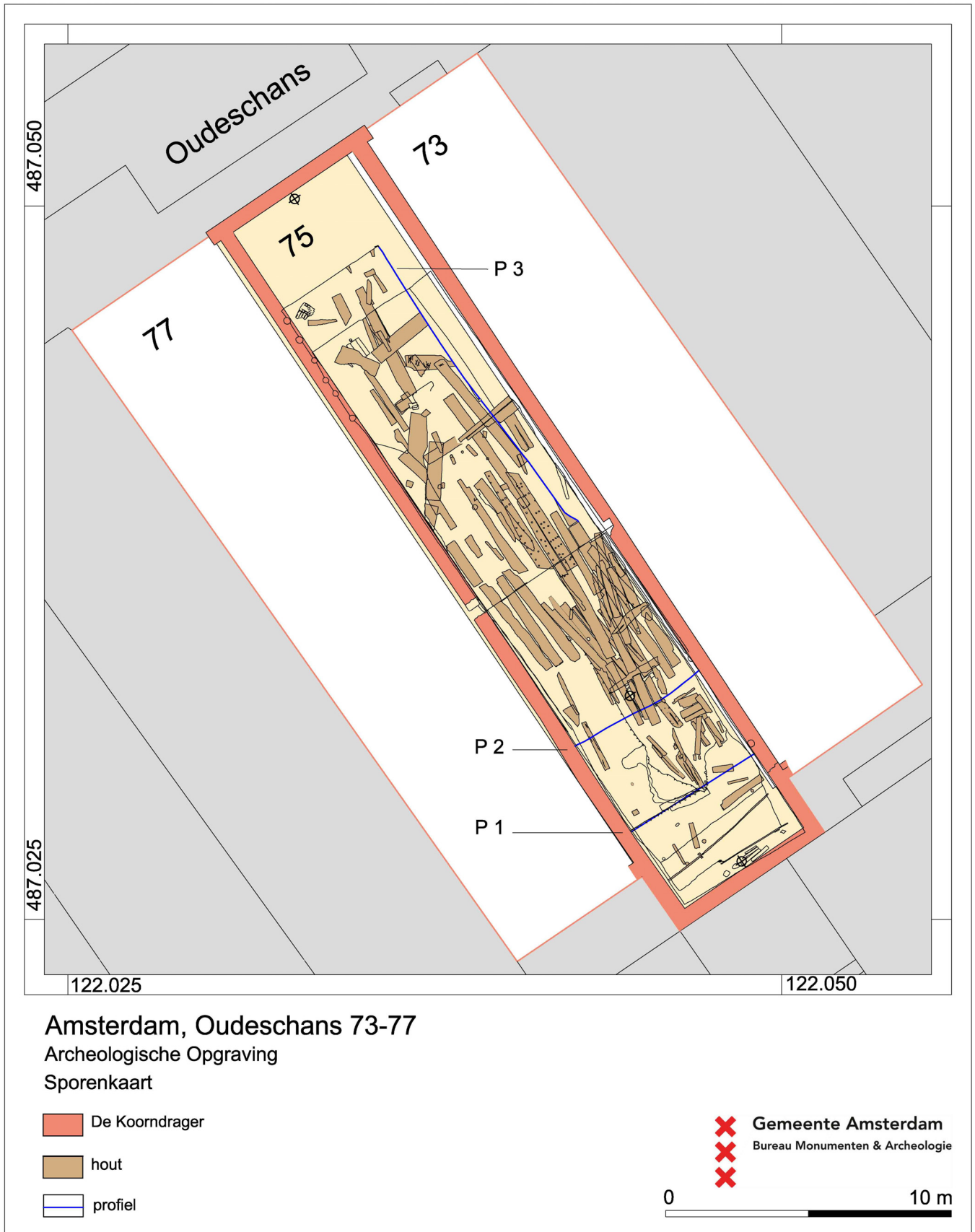
- De aard, omvang en datering van de aanwezige archeologische sporen,
- Het prestedelijke landschap en samenhangend hiermee het gebruik van de locatie als onderdeel van de buitenpolder,
- De bewonings- en gebruiksgeschiedenis van de vindplaats met aandacht voor de materiële neerslag van ambachtelijke activiteiten vanwege (scheeps)timmerwerven en de opeenvolging van woonhuizen in de 17de tot de 19de eeuw.

In verband met de stabiliteit van de belendende panden golden er beperkingen voor de civieltechnische ontgraving en daarmee ook voor het archeologisch onderzoek. Als archeologische werkput kon het gehele middelste perceel Oudeschans 75 worden verdiept, maar in de belendende percelen moest een ondersteunend talud worden gehandhaafd. De werkput is gefaseerd aangelegd.

In totaal is circa 140 m² van het plangebied van circa 494 m² vlakdekkend opgegraven, een dekkingspercentage van 28 %. Uit verschillende bouwconstructies zijn houtmonsters genomen ten behoeve van dendrochronologische analyse. De opgraving is uitgevoerd door het veldteam van de afdeling Archeologie van BMA en volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1. Sporen zijn gedocumenteerd middels digitale fotografie en tekeningen op schaal 1:20.

---

⁹ In 2011 heeft nog een vierde opgraving plaatsgevonden, aan de Valkenburgerstraat 130-146 (VAL4).

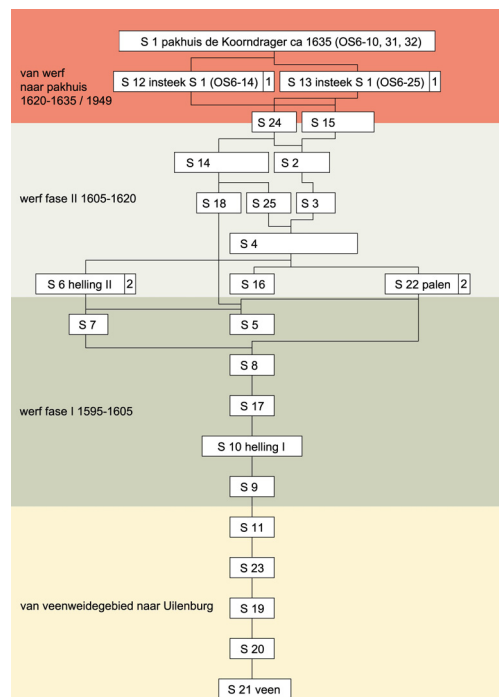

3 Sporen en structuren

De opgraving op Oudeschans 75 heeft geresulteerd in 25 sporen (afb. 10) die zijn onder te verdelen in vier fasen:

1. 16de-eeuwse ophogingen en aanleg eiland Uilenburg 1592-1593
2. Scheepstimmerwerf ca 1595-1605
3. Scheepstimmerwerf ca 1605-1620
4. Van werf naar pakhuis, 1620-1635 /1949

Binnen de stratigrafische opbouw van de opgravingsput kunnen vier clusters van sporen worden onderscheiden die de vorming van het eiland vanaf het natuurlijke ondergrond niveau en de drie daarop volgende gebruiksfasen vertegenwoordigen (afb. 11).

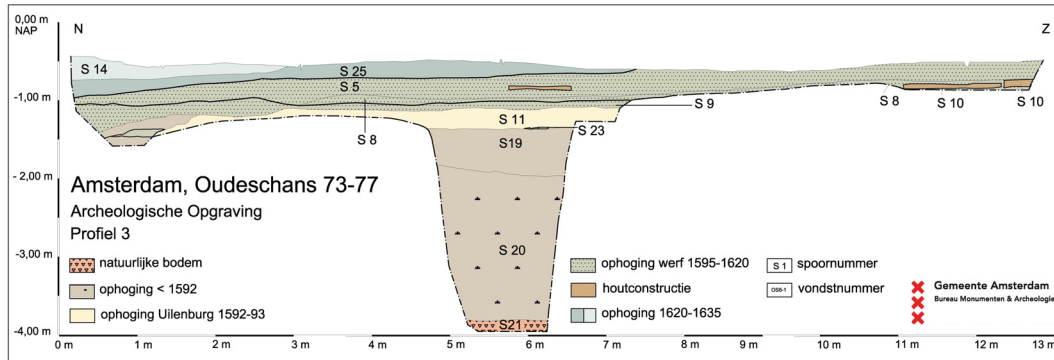
11 Stratigrafische matrix van alle sporen geclusterd naar fase

3.1 16de-eeuwse ophogingen en aanleg eiland Uilenburg 1592-1593

Op gemiddeld 3,84 m ÷ NAP bevond zich het oppervlak van de natuurlijke ondergrond van rietveen (S 21) (afb. 12: profiel 3).¹⁰ Hierop was een pakket van grijsbruine gevlekte en vondstloze zware klei opgebracht die reikte tot 2,00 m ÷ NAP (S 20). Het oppervlak ervan liep vanaf de rooilijn geleidelijk af naar het achterterrein van 2,00 m ÷ NAP tot 2,40 m ÷ NAP. Het veenweideterrein was verder opgehoogd tot gemiddeld 1,40 m ÷ NAP met een laag grijsgeel zand (S 19). Deze ophoging (S 19) werd afgedekt door een 2-5 cm dik loopniveau van houtsnippers (S 23). Hierop lag een 30 cm dikke laag van donkergeel zand (S 11) tot circa 1,10 m ÷ NAP. Beide geheel vondstloze lagen zijn waarschijnlijk in verband te brengen met de aanleg van Uilenburg. De top ervan viel ongeveer samen met

¹⁰ Uit sonderingen ten behoeve van het damwand- en bemalingsadvies door Fugro Ingenieursbureau B.V. bleek dat de onderkant van dit veenpakket op 6 m ÷ NAP ligt. Hieronder ligt de klei van de Formatie van Naaldwijk tot 10,50 m ÷ NAP.

de bovenkant van de eilandophoging die tijdens de opgraving van 2008 op percelen Oudeschans 7 en 9 was gedocumenteerd en uit 1592-1593 zou dateren.¹¹ De voorgaande ophogingen (S 19, 20) houden derhalve verband met terreingebruik in het 16de-eeuwse veenweidegebied.

12 Westprofiel 3

3.2 Scheepstimmerwerf ca 1595-1605

Op de bovenste ophoging (S 11: 1,10 m ÷ NAP) lag een laag houtsnippers (S 9: 10-25 cm dik) met daarin over de volledige breedte van het perceel zware eiken en grenen planken (S 10). Ze rustten zonder extra fundering direct op de ondergrond en liepen in de lengterichting af naar de gracht (afb.13, 14, 16). De planken waren zowel nieuw als hergebruikt. Deze laatste waren herkenbaar aan uitgezaagde hoeken, ingeslagen spijkers en doorboringen voor pen- en gatverbindingen. Eén plank had een ingekerfd huismerk (afb. 17). Twee dendrochronologische monsters van nieuwe planken wezen uit dat dit hout afkomstig was uit West Zweden en in 1598 +/- 10 en 1600 +/- 10 was gekapt.¹²

13 De oudste helling S 10 (fase 2) gezien richting noorden (Oudeschans) ter hoogte van profiel 2

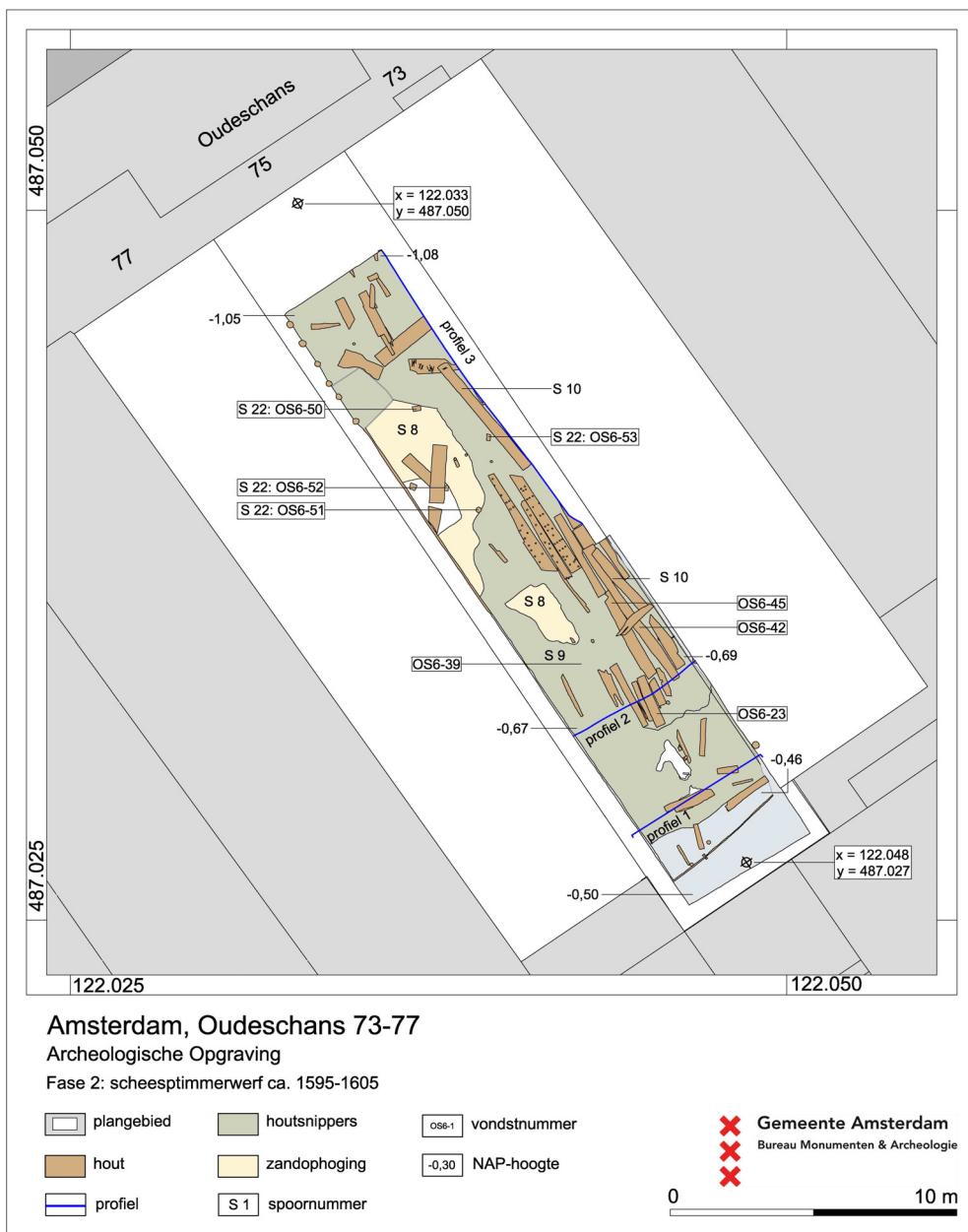
Dit ongefundeerde houten plankier was een eenvoudige scheepshelling met een verloop van 2,6°.¹³ De scheepshelling is buiten gebruik gesteld na een gedeeltelijke beschadiging door brand rond 1605 (datering: zie 3.3). Er waren brandsporen over een oppervlak van circa 3,4 x 4 m in de vorm van een (deels) verkoold oppervlak en plaatselijk

¹¹ Gawronski & Jayasena 2011, 15-18.

¹² OS6-42 (1598) en OS6-44 (1600); datering Deutsches Archäologisches Institut, Dr. K-U Heußner, 2011.

¹³ Over een afstand van 18 m liep het plankier af van 0,25 m ÷ NAP tot 1,08 m ÷ NAP (hellingshoek 2,6°).

een afdekking door een laag van houtskool (S 17) op gemiddeld 0,40 m ± NAP (profielen 1 en 2, afb. 16).

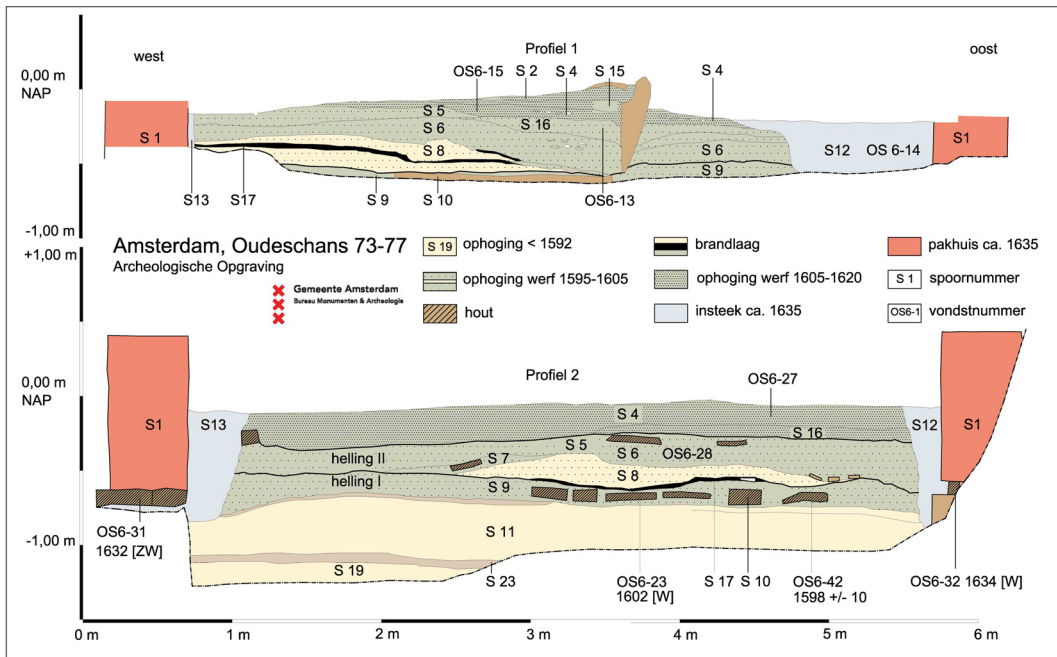

14 Fase 2

15 De (tweede) helling uit fase 3 (S 6) gezien richting noorden (Oudeschans) ter hoogte van profiel 2. Hier onder ligt de oudste helling S 10 uit fase 2 (vergelijk afb. 13)

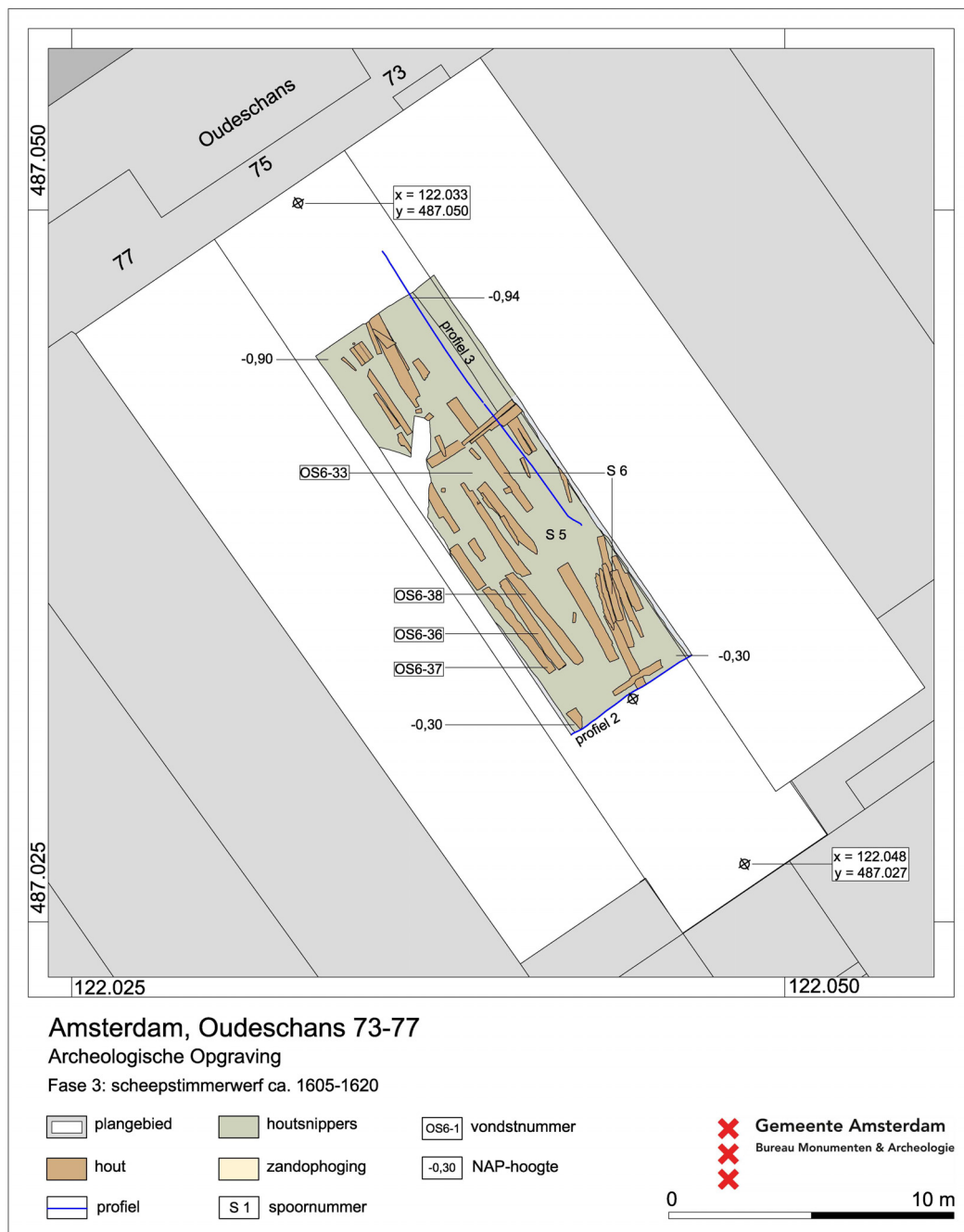

16 De oost-west profielen 1 en 2, zie afb. 15

17 Overzicht van de oudste helling S 10 gezien richting oever. Goed zichtbaar zijn de hergebruikte planken op de voorgrond en de palen S 22 die de latere hellingconstructie S 6 op zijn plaats hielden. Rechts een plank met een ingekerfd huiskerm

18 Fase 3

3.3 Scheepstimmerwerf ca 1605-1620

Na de brand rond 1605 is het terrein niet grondig opgeschoond, maar eenvoudigweg opgehoogd met een dunne laag geel zand (S 8). De bovenkant van het zand liep af van 0,40 m ÷ NAP in profiel 2 tot 0,80 m ÷ NAP in profiel 3. Op de zandlaag werd een nieuwe hellingconstructie opgebouwd van naar het water aflopende planken grenenhout (S 6, afb. 15, 18). Ook dit hout was van West Zweedse herkomst en had kapdata die tussen 1581 en 1602 lagen.¹⁴ Deze dateringen maken 1605 als moment van aanleg van de nieuwe

¹⁴ Dendrochronologisch onderzoek van vier elementen leverden de volgende dateringen op: 1581 (OS6-38), 1597 (OS6-37), 1601 (OS6-36) en 1602 (OS6-23), datering Deutsches Archäologisches Institut, Dr. K-U Heußner, 2011.

helling en daarmee van de brand van de voorgaande helling aannemelijk. De planken lagen ingebed in een pakket houtsnippers (S 5) en hadden een hellingshoek van 3,4°. ¹⁵ De planken werden op hun plek gehouden door enkele palen (S 22). Het loopvlak is ten gevolge van de scheepsbouwactiviteiten geleidelijk opgehoogd met houtsnippers tot gemiddeld 0,10 m ÷ NAP (S 4, profiel 2, afb. 16).

3.4 Van werf naar pakhuis, 1620-1635 / 1949

De houtsnipperlaag (S 4) was op gemiddeld 0,20 m ÷ NAP plaatselijk afgedekt door losse planken (S 15, afb. 20). Uit bewerkingsporen zoals spijkergaten en zaagsporen bleek dat het om sloophout ging. Tussen de planken lag ook de deksel van een ton. Gezien de geringe hellingshoek (0,7°) diende deze laag van hergebruikt hout niet als scheepshelling. Er was in dit geval eerder sprake van een tijdelijk loopvlak of bouwniveau. Mogelijk was de houtsnipperlaag van het voorgaande werfterrein daarvoor deels afgegraven.

Dendrochronologische dateringen van verschillende houten onderdelen varieerden van na 1596 tot na 1620. ¹⁶ Gelet op het feit dat het grotendeels sloophout betrof kan er vanuit worden gegaan dat dit bouwniveau in het tweede kwart van de 17de eeuw tot stand kwam. Een vergelijkbaar bouwniveau deed zich voor op het naast gelegen in 2008 opgegraven perceel Oudeschans 7. ¹⁷

Plaatselijk werden de houtsnippers en planken afgedekt door een ca 0,20 m dik pakket van grijs zand met puin (S 25) met daarop brokken van zware grijze klei (S 14; 0,45 m ÷ NAP in profiel 3: afb. 12).

Na deze afdekking met zand verrees hier een groot bakstenen gebouw dat alle drie de kavels 73, 75 en 77 besloeg. Dit was pakhuis De Koorndrager. Gezien de dateringen van het (West Zweedse) funderingshout vond de bouw ervan rond 1635 plaats. ¹⁸ Uit de bouwmuren die op maaiveld(sloop)niveau waren waargenomen kon worden geconcludeerd dat het gebouw op de drie percelen als één geheel in verband was gemetseld. Bij de ontgraving van het middelste perceel van het pakhuis (op nr 75) tot op funderingsniveau kon een binnenbreedte van 5,10 m worden vastgesteld (afb. 19, 21). Dit komt overeen met de 17de-eeuwse maatvoering van 18 Amsterdamse voet. De achtergevel van dit middelste deel lag 2,3 m zuidelijker dan de flankerende bouwdelen. De funderingsmuren waren gemetseld in roodbruine baksteen van 25 x 12,5 x 5 cm (S 1) en stonden op de voor de 17de eeuw karakteristieke paalfundering op stuit met een grenen langshout (afb. 22). ¹⁹ Vanwege het gebruik van het gebouw als pakhuis zijn de onderliggende resten van de scheepswerf goed bewaard gebleven. Pakhuizen hadden namelijk doorgaans geen kelders. Verder bleek dat bij de brand van 1949 de fundering, een deel van het opgaande werk en de bakstenen pakhuisvloer niet zijn aangetast. Over de bakstenen vloer is bij de nieuwbouw in 1952 een betonvloer gestort en een deel van de na de brand nog overeind staande muren is opgenomen in de nieuwbouw, het latere Bimhuis. Ook bij de recente sloop zijn deze zijgevels blijven staan. ²⁰

¹⁵ De helling liep over een afstand van 5 m ongeveer 30 cm af richting oever van 0,69 m ÷ NAP (op 18 m) tot 0,99 m ÷ NAP (op 23 m).

¹⁶ OS6-18 (1596) en OS6-11 (1620); datering Deutsches Archäologisches Institut, Dr. K-U Heußner, 2011.

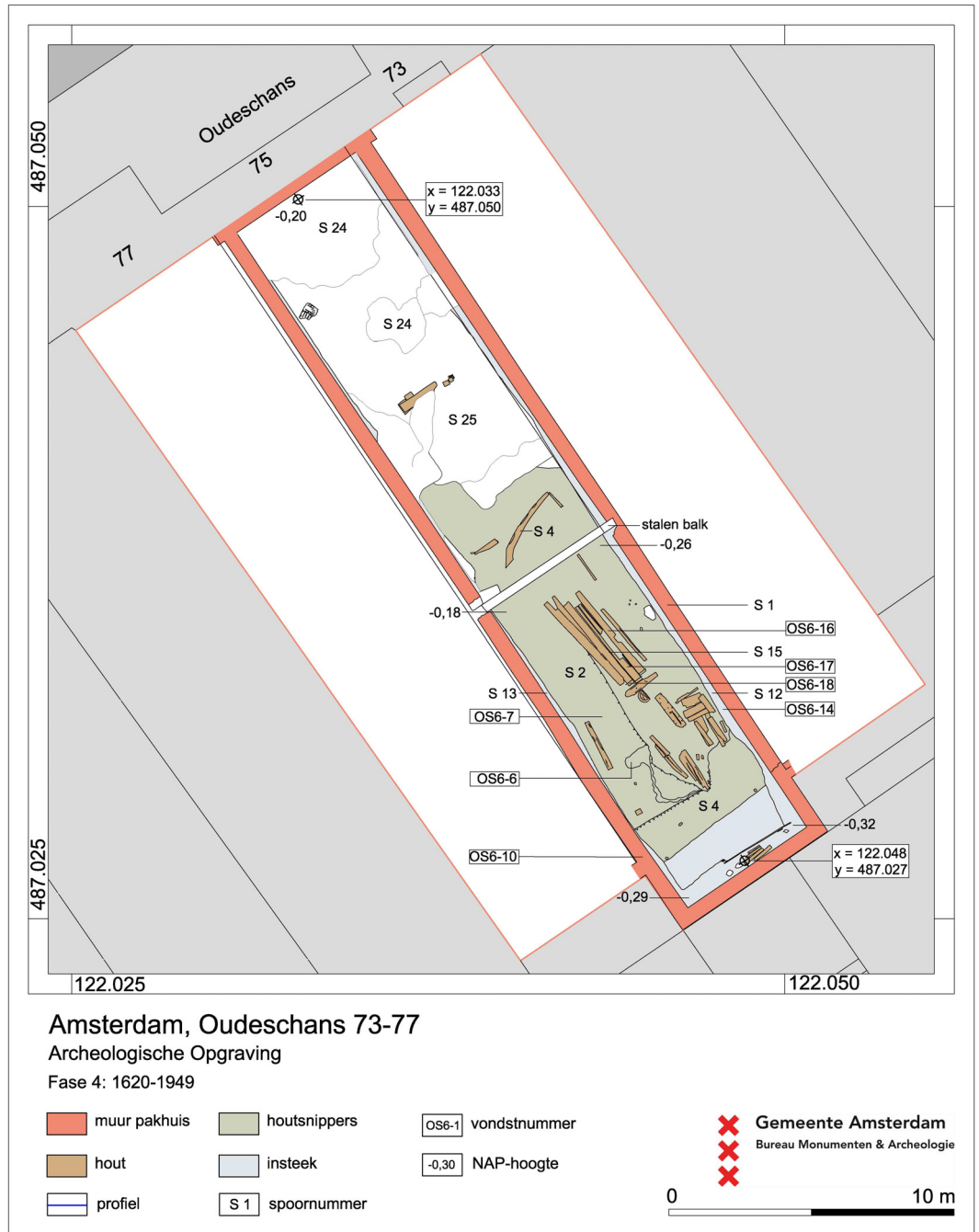
¹⁷ Archeologisch onderzoek Oudeschans 5-11, zie Gawronski & Jayasena 2011, 19-20.

¹⁸ OS6-31 (zomer van 1632, zomerwankant), OS6-32 (1634), datering Deutsches Archäologisches Institut, Dr.

K-U Heußner, 2011.

¹⁹ Baksteenmonster OS6-10.

²⁰ De nieuwbouw valt in de categorie 'vernieuwbouw', een verregaande vorm van een verbouwing waarbij de bestaande bebouwing niet geheel wordt gesloopt.

19 Fase 4

20 Het opschonen van het bovenste houtniveau S 15 dat houtsnippers S 4 afdekte

21 De opgegraven fundering van pakhuis De Koorndrager op het middelste perceel 75 en het deels nog bewaard gebleven, en gestutte, opgaande werk van dit 17de-eeuwse gebouw

22 Deels verzakt muurwerk (S 1) van pakhuis De Koorndrager

4 Vondsten

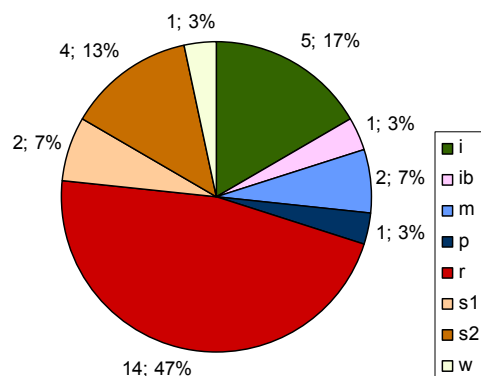
De verschillende ophogings- en werkniveaus en de insteek van pakhuis De Koorndrager bevatten een beperkte hoeveelheid vondsten (bijlage 2). De meeste vondsten dateren uit de twee gebruiksfases van de werf in de periode 1595-1650. De aardewerk vondsten zijn in de vondstcatalogus nader gekwantificeerd naar materiaalcategorie en objectsoort. Per objectsoort is het minimum aantal exemplaren (MAE) vastgesteld.

De vondsten uit werffase I (1595-1605) zijn afkomstig uit de houtsnipperlagen waarmee het terrein tijdens de gebruiksfase was opgehoogd (S 5, S 8).²¹ Het aardewerk telt 30 MAE en bestaat uit een gevarieerd materiaal assortiment: rood- en witbakkend aardewerk (r, w), Rijnlands steengoed (s1, s2), Nederlandse majolica (m), Italiaanse faience (i), Chinees porselein (p) en Iberische olijfoliekruiken (ib). Van lokale makelij zijn de grootste bakselgroep roodbakkend aardewerk (47%) en het witbakkend aardewerk (3%). Ook zijn er fragmenten van majolica borden (7%) die in Nederland zijn geproduceerd.

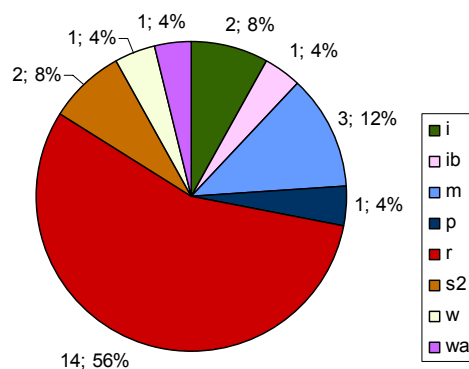
Tot importwaar behoort Duits steengoed, dat onderscheiden kan worden in het ongeglazuurde materiaal uit Siegburg (s1, 7%) en de zoutgeglazuurde stukken uit Raeren en Westerwald (s2, 13%). Dit steengoed werd al sinds de 14de eeuw op grote schaal geïmporteerd in de Nederlanden.

Nieuw rond 1600 waren importen uit Italië, het Iberisch schiereiland en China. Italiaanse faience is met een aandeel van 17% ruim vertegenwoordigd. Het gaat om fragmenten van borden uit Ligurië met een donkerblauwe beschildering op een lichtblauw fond (Berretino). Van het Iberisch schiereiland zijn een aantal fragmenten van olijfoliekruiken (3% van het vondstcomplex) afkomstig. Via de handelslijnen van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) bereikte Chinees porselein de Nederlandse markt. De porselein vondsten (3%) zijn kenmerkend voor de eerste importen die hier kort na 1600 arriveerden, het zogenaamde kraakporselein.

OS6 1595-1605 (S 5, 8, MAE=30)

OS6 1605-1620 (S 2, 3, 4, 14, MAE= 25)

23 Materiaalsoorten aardewerk naar MAE: links werffase I (1595-1605, MAE=30), rechts werffase II (1605-1620, MAE=25)

²¹ Vondstnummers uit S 5: 20, 28, 30, 33, 34, 45, 46, vondstnummer uit S 8: 29.

Spijkers kwamen in relatief grote hoeveelheden onder de vondsten voor. Er waren zowel aangepunte als platpunt spijkers. De platte punt (beitelpunt) diende ervoor om spleten van het hout tegen te gaan. Deze overblijfselen staan in verband met houtbouw activiteiten: de aanwezigheid van spijkers op een vindplaats, juist in combinatie met houtsnippers, is een sterke aanwijzing voor een scheepswerf. De houtsnipperlaag (S 4) bevatte ook een complete houten klomp, die bestond uit een 23,5 cm lange en 3 cm dikke houten zool met een bovenleer dat met ijzeren nagels was bevestigd (OS4-20-1, afb. 24).

De vondsten uit werffase II (1605-1620) hebben een MAE van 25 (afb. 23, rechts). Ze zijn ook uit houtsnipper-ophogingslagen afkomstig (S 2, 3, 4 en 14).²² De aardewerk bakselsoorten zijn vergelijkbaar met die uit fase I en bestaan hoofdzakelijk uit rood- en witbakkend aardewerk (respectievelijk 56% en 4%). Verder komen er ook Chinees porselein (4%), Italiaanse faïence (8%) en steengoed met oppervlaktebehandeling (8%) onder de vondsten voor. Van Werra aardewerk is er maar één exemplaar (wa, 4%). Opvallend afwezig is Nederlandse faïence, een bakselgroep die is ontwikkeld vanuit majolica, maar een ander bakprocedé heeft en zich kenmerkt door tinglazuur aan beide kanten in plaats van alleen aan de bovenzijde. Dit aardewerk deed zijn intrede in Nederlandse huishoudens rond 1620 en komt vanaf dat moment in grote getale voor in archeologische afvalcomplexen. De afwezigheid van faïence in de houtsnipperlagen kan dan ook als een bevestiging worden gezien voor een sluitdatum van circa 1620, die gebaseerd is op de dendrochronologische dateringen van het hout dat de houtsnippers afdekte (S 15). Ook op historische gronden ligt een sluiting van de werf rond 1620 voor de hand, aangezien in dat jaar de kade werd aangelegd waardoor de helling niet meer direct op de gracht aansloot en het terrein niet langer als werf bruikbaar was.

24 Boven- en zijaanzicht van een klomp met houten zool en lederen bovenwerk uit houtsnipperlaag S 4, ca 1600-1620 (OS4-20-1)

²² Vondstnummers uit S 2: OS6-2, 5, 19; vondstnummer S 3: 6; vondstnummers S 4: 1, 4, 7, 15, 27; vondstnummer uit S 14: 48.

5 Conclusies

De opgraving op perceel Oudeschans 75, op de noordelijke oever van het eiland Uilenburg, heeft sporen opgeleverd van het 16de-eeuwse veenweidegebied buiten de toenmalige stad, de ophoging in het kader van de stadsuitbreiding van 1592, de daaropvolgende scheeps- of timmerwerven en tenslotte van de 17de-eeuwse bebouwing.

Het maaiveld van het veenweidegebied bevond zich op 3,84 m ÷ NAP, iets hoger dan de top van het rietveen op het naast gelegen perceel Oudeschans 7 (OS4), waar in 2008 archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden. Ook de ophogingspakketten waarmee de veenweiden werden opgehoogd vertonen overeenkomsten op beide percelen: op grond hiervan kunnen de vondstloze ophogingslagen van perceel Oudeschans 75 nader worden gedateerd. Uit de archeologische sporen blijkt dat het gehele veenweidegebied, of in ieder geval de oeverzone van de Oudeschans, in de tweede helft van de 16de eeuw was opgehoogd.

Op Oudeschans 75 werd de natuurlijke veenbodem afgedekt door een geheel vondstloos pakket van zware kleibrokken (S 20) dat tot gemiddeld 1,90 m ÷ NAP reikte. Oudeschans 7 is met dezelfde zware klei opgehoogd tot hetzelfde niveau (S 45), maar dit pakket lag niet op de natuurlijke veenbodem, maar op een afvallaag uit 1525-1550. Gezien het overeenkomende oppervlak op beide percelen kan de vondstloze ophoging S 20 op Oudeschans 75 worden beschouwd als een grondverzet uit de periode 1550-1560. De einddatering van deze ophoging volgt uit de daaropvolgende ophoofase op Oudeschans 7 in 1560-1570, waarbij een grote hoeveelheid stadsafval werd gestort. Op Oudeschans 75 werd ook tot vergelijkbare hoogte opgehoogd, maar dan met schoon geel zand (S 19).

Met de aanleg van het eiland Uilenburg in 1592-1593 werd het perceel Oudeschans 75 verder opgehoogd met houtsnippers (S 23) en een zandlaag (S 11). In december 1593 werden de kavels verkocht en niet lang daarna moet ook op Oudeschans 75 een scheepswerf zijn ingericht. Deze bestond uit een naar de oever aflopend talud met plaatselijk een bekleding van planken (S 10). Rond 1605 legde een brand een deel van de helling is de as. Op een ophoging van geel zand werd een nieuwe helling aangelegd (S 6). In deze tweede gebruiksfase is het werkvlak geleidelijk opgehoogd met houtsnippers. Na sluiting van de werf omstreeks 1620 is het terrein geëgaliseerd en het oppervlak plaatselijk verhard met losse stukken hout (S 15). Het terrein is niet direct bebouwd; op de stadsplattegrond van Balthasar Florisz van Berckenrode uit 1625 is hier nog een leeg terrein afgebeeld (afb. 6, links). Omstreeks 1635 is op de drie percelen Oudeschans 73, 75 en 77 het pakhuis De Koorndrager gebouwd. Volgens de in 1647 geactualiseerde versie van de voornoemde stadsplattegrond bestond dit pakhuis uit drie afzonderlijke gebouwen, die mogelijk aan elkaar waren geschakeld (afb. 6, rechts). In ieder geval waren ze aan het eind van de 18de eeuw van een gemeenschappelijke voorgevel voorzien, zoals uit historische prenten en tekeningen is op te maken (afb. 7).

De pakhuisfunctie van De Koorndrager bleek gunstig te zijn voor het behoud van de laat 16de- en vroeg 17de-eeuwse archeologische overblijfselen in de ondergrond. Pakhuizen werden in tegenstelling tot woonhuizen niet voorzien van kelderruimten en ook was de aanleg van ondergrondse structuren als waterkelders en beerputten overbodig. Archeologische sporen uit de gebruiksfase voorafgaand aan een pakhuis blijven zo doorgaans goed bewaard, zoals ook het geval was op het terrein van de Koorndrager en het Bimhuis.

6 Literatuur

Bonke, H., *Amsterdamse pakhuizen 16de-20ste eeuw*. Zutphen 2011.

Fremery, W.H.M. de, 'De opkomst der Amsterdamsche haven', *Jaarboek Amstelodamum* 22 (1925), 23-110.

Gawronski, J., *Amsterdam, een maritieme stad?* (Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar Maritieme en urbane Archeologie van de late middeleeuwen en vroegmoderne periode, in het bijzonder de stad Amsterdam, aan de Universiteit van Amsterdam op dinsdag 19 mei 2009), Amsterdam 2009.

Gawronski, J., 'The urban history of Amsterdam 1175-2011', in: J. Gawronski (ed.), *Amsterdam Ceramics. A city's history and an archaeological ceramics catalogue 1175-2011*. Amsterdam 2012 in druk, 8-101.

Gawronski, J., R. Jayasena, *Van buitenpolder tot Uilenburg. Archeologische opgraving Oudeschans 5-11, Amsterdam (2008)* (BMA AAR 59) Amsterdam 2011.

Speet, B., 'Verstening, verdichting en vergroting', in: M. Carasso-Kok (red), *Geschiedenis van Amsterdam. Een stad uit het niets, tot 1578*. Amsterdam 2004, 75-108.

Bijlage 1 Sporen

S	NAP	NAP onder	beschrijving	interpretatie	jonger gelijk ouder	vnr	datering
1	1,65 m +	0,47 m +	muur, roodbruine baksteen 25 x 12,5 x 5 cm, op langshout en palen	muur pakhuis Oudeschans 75	12	OS6-10 OS6-31 OS6-32	1625-1650
2	0,10 m +	0,15 m +	laag van donkerbruingrijs zand en houtsnippers	ophogingslaag	3	OS6-2 OS6-5 OS6-19	1605-1620
3	0,05 m +	0,15 m +	grijs zand, ligt onder S 2	ophogingslaag	4	OS6-6	1605-1620
4	0,15 m +	0,25 m +	donkerbruin grijs zand + veel grove houtsnippers	ophogingslaag	5	OS6-1 OS6-4 OS6-7 OS6-15 OS6-27	1605-1620
5	0,48 m +	0,98 m +	donder grijsbruin zand met fijne en grove houtsnippers, hierin liggen planken S 6	ophogingslaag		4 OS6-20 OS6-28 OS6-30 OS6-33 OS6-34 OS6-45 OS6-46	1595-1605
6	0,30 m +	0,67 m +	planken en balken, in de lengterichting van het perceel gelegd, loopt af naar oever	scheepshelling II	8	4 OS6-23 OS6-36 OS6-37 OS6-38	1605-1620
7	0,40 m +	0,50 m +	grijsbruin zand	ophogingslaag	8	5	1595-1605
8	0,80 m +	1,08 m +	depositie van schoon geel zand	ophoging	9	5 OS6-29	1595-1605
9	0,50 m +	1,10 m +	ophoging van donkder bruingrijs zand + houtsnippers, hierin ligt hout S 10	ophogingslaag	11	8 OS6-39 OS6-47	1595-1605
10	0,62 m +	0,75 m +	houten balken in lengterichting van het perceel	scheepshelling I		OS6-42 OS6-43 OS6-44 OS6-49	1595-1605
11	1,10 m +	1,40 m +	ophoging van schoon geel zand in profiel 3	ophogingslaag			1592-1593
12	0,05 m +	0,80 m +	grijsbruin zand + puin, insteek muur S 1, oost	insteek	4	OS6-3 OS6-14 OS6-35 OS6-41	1625-1650
13	0,05 m +	0,80 m +	grijsbruin zand + puin, insteek muur S 1, west	insteek		OS6-25 OS6-40	1625-1650
14	0,45 m +	0,78 m +	minimaal 30 cm dikke ophoging van zware grijze klei, ligt op S 25 en S 10	ophogingslaag	25	1 OS6-48	1605-1620
15	0,08 m +	0,27 m +	houten planken in de lengterichting van het perceel, aflopend naar oever	bouwniveau	2	OS6-8 OS6-11 OS6-12 OS6-16 OS6-17 OS6-18	1620-1635
16	0,20 m +	0,30 m +	geelbruin zand, ophoging tussen houtsnippers S4 en S5	ophogingslaag		OS6-13	1605-1620
17	0,37 m +	0,50 m +	2-5 cm dikke laag van houtskool, brandlaag, ligt op geel zand en houtsnippers S 9, ligt onder geel zand S 8	ophogingslaag			1595-1605
18	0,78 m +	0,85 m +	ophoging van grijs zand in profiel 3, ligt onder S 14 en op S 5	ophogingslaag			1605-1620
19	1,40 m +	2,00 m +	licht grijsgeel zand, ligt onder S 11 en op S 20, ophoging Uilenburg 1592	ophogingslaag			1560-1570
20	2,00 m +		grijsbruin gevlekte zware klei, top loopt af richting het achterterrein, ligt op natuurlijk veen S 21	ophogingslaag			1550-1560
21	3,84 m +		roodbruin veen met rietstengels, natuurlijke ondergrond van het veenweidegebied, afgedekt door S 20	natuurlijk veen			
22	0,51 m +		structuur van vijf rechthoekige houten palen, vormen tezamen een vierkant van ca 3 x 3 m. De palen variëren in lengte en zijn aangepunt, ouder dan S 1	houten constructie		1 OS6-50 t/m 53	1605-1620
23	1,40 m +	1,32 m +	oppervlak van houtsnippers op geelgrijs zand S 19, onder S 11 (P 2)	loopniveau	19	11	1592-1593
24	0,26 m +		ophogingslaag van donkerbruingrijs zand + puin, ligt op S 4	ophogingslaag	25	14	1620-1635
25	0,50 m +		ca 20 cm dikke laag van grijs zand + mo + baksteen, ligt op S 4, onder S 24 en S 14	ophogingslaag	4	14 OS6-9	1605-1620

Bijlage 2 Vondsten

v	objectnr	(#)	S	N	MAE	object	archoe object	materiaal	Deventer Systeem	kenmerken	datering	
1			4					leer			1600-1625	
1			4					roodbakkend	r		1600-1625	
2	OS6-2-1		2	1	1		schedel	eco: bot		schedel hond	1600-1625	
3		01	12	1	1	klapmuts	bodem	porselein: China, kraak	p	kom	1600-1625	
4			4	4	4	spijker		metaal: ijzer		3 x platpuntspijker	1600-1650	
4		01	4	1	1	kom	bodem, wand	porselein: China	p	kom	1600-1650	
5		01	2	3	1	bord	wand	majolica	m	bor	1600-1625	
5		02	2	1	1	bord	rand	roodbakkend	r	bor	1575-1625	
5		03	2	1	1	lekschaal	rand	roodbakkend	r	lek	1575-1625	
5		04	2	1	1	bord	wand	roodbakkend: slib, Duitsland, Werra	wa	bor	1590-1625	
5		05	2	1	1	kan	oor	steengoed: Duitsland, Westervald	s2	kan	1575-1625	
6		01	3	1	1	albarello	wand	majolica	m	zal	wit blauw met oranje decor	1600-1625
7		01	4	11	4	grape	wand	roodbakkend	r	gra	1590-1625	
7		02	4	1	1	bord	wand	faience: Italië, Ligurië	i	bor	1590-1625	
7		03	4	1	1	spijker		metaal: ijzer			platpuntspijker	1600-1625
8			15					hout			deksel van ton, gemerkt	1600-1650
9		01		1	1	kan	wand	steengoed: België, Raeren	s2	kan		1575-1625
9		02		5			wand	grijsbakkend	g			1300-1450
9		03		1			fragment	metaal: lood				1600-1625
9		04		1	1	knikker		steengoed	s2	kni		1575-1625
10			1	1	1	baksteen	baksteen	bouweramiek			roodbruin, 25 x 12 x 5,2 cm	1650-1700
11			15					hout: Pinus (den/grenen)			wankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1620
12			15					hout: Pinus (den/grenen)			West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	na 1617
13		01	16	1	1	kan	rand	steengoed: Duitsland, Siegburg	s1	kan	kerbschnitt	1575-1600
14		01	12	1	1			metaal: ijzer				1600-1625
15		01	4	1	1	kan	wand	steengoed	s2	kan		1600-1650
15		02	4	2	1	grape	wand	witbakkend	w	gra	groen glazuur	1600-1650
15		03	4	8	4	divers		roodbakkend	r			1600-1650
16			15					hout: Pinus (den/grenen)			geen datering	-
17			15					hout: Pinus (den/grenen)			wankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1602
18			15					hout: Pinus (den/grenen)			+/- wankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	+/- 1596
19		01	2	1	1	bord		roodbakkend: slib, Duitsland, Weser	r	bor		1575-1625
19		02	2	2	1	olijfoliekruik		witbakkend: Iberisch	ib	oli		1575-1625
20		01	5	3	2	bord	wand, rand	faience: Italië, Ligurië	i	bor	blauw fond	1590-1625
20		02	5	1	1	olijfoliekruik	wand	witbakkend: Iberisch	ib	oli		1575-1625
20		03	5	3	2	kan	wand	steengoed: Duitsland, Siegburg	s1	kan	applique met wapen en kerbschnitt	1550-1600
20		04	5	6	2	kan	wand, bodem	steengoed: België, Raeren	s2	kan		1575-1600
20		05	5	9	3	grape	wand, rand, wand, bodem	roodbakkend	r	gra		1550-1625
20		06	5	2	1	bakpan	wand, rand	roodbakkend	r	bak		1550-1625
20		07	5	4	2	bord	wand	roodbakkend	r	bor		1550-1625
20		08	5	1	1	pispot	wand	roodbakkend	r	pis		1550-1625
20		09	5	74		divers		roodbakkend	r			1600-1625
20		10	5	4	4	spijker	spijker	metaal: ijzer			platpuntspijker; l: 14,5; 9 x 9; l: 11,7; 7x7; l:	1600-1625

20	11	5	1	1	dakpan	fragment	bouwceramiek				4; 3 x 3	1600-1625
20	12	5	1	1	schoen	zool	leer					1600-1625
20	13	5	2	2	bot		eco: bot				met haksporen	1600-1625
20	OS6-20-1	5	1	1	klomp	compleet	hout + leer				houten zool, lederen bovenwerk; l. 23,5 cm, 3 cm dikke houten zool	1600-1625
21	01		2	2	divers	wand	roodbakkend	r				1600-1650
21	02		2	2	spijkers	spijkers	metaal: ijzer				17,5 en 16 cm	1600-1650
22	01		8	1	grape	wand	witbakkend	w	gra		groen glazuur, zwaar beroet aan buitenzijde	1600-1650
23		6					hout: Pinus (den/grenen)				wankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1602
24	01		1	1	bord	wand	faience: Italië, Ligurië	i	bor			1600-1625
24	02		2	1	pot	voet	roodbakkend	r	pot		lobvoet	1600-1650
24	OS6-24-1		1	1	knoop	knoop	metaal: tin				rozet, halfbol	1600-1650
25	01	13	1	1	vuurklok	wand	roodbakkend: slib, Noord Holland	r	vst			1600-1650
25	02	13	1	1	grape	wand	roodbakkend	r	gra		geribbeld	1600-1650
26							hout				verdiepen vlak 2-3	1600-1625
27	01	4	1	1		wand	roodbakkend	r				1550-1650
28	01	5	2	1			steengoed: België, Raeren	s2				1575-1625
28	02	5	12	2	grape		roodbakkend	r	gra			1575-1625
28	03	5	1	1	bord	wand	porselein: China, kraak	p	bor			1600-1625
28	04	5	3	3	spijker		metaal: ijzer				10,5 / 7 x7; 11 / 7x7	1600-1625
29	01	8	2	1	bord	rand	majolica	m	bor		sgrifitto rand	1580-1610
30	01	5	1	1	bord	rand	faience: Italië, Ligurië	i	bor		lichtblauw fond, decor wit en dk blauw	1600-1625
30	02	5	32	32	spijker		metaal: ijzer				platpuntspijker gemid lengte 10 cm	1600-1650
30	OS6-30-1	5	1	1	wetsteen	wetsteen	natuursteen					1575-1625
31		1					hout: Pinus (den/grenen)				zomerwankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1632
32		1					hout: Pinus (den/grenen)				wankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1634
33	01	5	5	5	spijker	spijker	metaal				platpunt, 9,7 0,7x0,77/ 11 0,6 x 0,6/ 10,5 x 0,5 x 0,5 / ? 0,7x0,7 en ? 0,8x0,8	1600-1650
33	02	5	1	1		oor	roodbakkend	r				1600-1650
33	03	5	1	1		bodemaa nzet	steengoed	s2				1600-1650
34	01	5	4	1	grape		witbakkend	w	gra			1575-1625
34	02	5	1	1	bord	bodem	majolica	m	bor		verbrand	1600-1625
34	03	5	2	2	grape	bodem, wand	roodbakkend	r	gra			1575-1625
34	04	5	1	1	dakpan	fragment	bouwceramiek					1600-1625
34	05	5	1	1	kom	bodem	faience: Italië	i	kom		verbrand	1590-1625
35	01	12	1	1	kan	schouder	steengoed: Duitsland, Westerwald	s2	kan		geribbelde hals	1640-1660
36		6					hout: Pinus (den/grenen)				wankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1601
37		6					hout: Pinus (den/grenen)				wankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1597
38		6					hout: Pinus (den/grenen)				wankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1581
39	01	9	6	6	spijker		metaal: ijzer				platpuntspijker, l 17,5 / 9 x 9; 16,5 / 9x9 / 16,5 / 9x9; 14,5 / 7x7; 14 / 7x7; 13 / 7x7	1575-1625

39	02	9	4	3	grape		roodbakkend	r	gra		1600-1650
39	03	9	1	1	bord	rand	faience: Italië, Ligurië	i	bor	blauw fond	1590-1625
39	04	9	1	1	drinkschaal	wand	steengoed: Duitsland, Siegburg	s1	dri		1350-1450
40	01	13	7	4	divers		roodbakkend	r			1600-1650
40	02	13	1	1			witbakkend	w			1600-1650
41	01	12	2	2	divers		roodbakkend	r			1550-1650
42		10					hout: Quercus (eik)			[KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1598 +/- 10
43		10					hout: Quercus (eik)			geen datering	-
44		10					hout: Quercus (eik)			[KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1600 +/- 10
45		5					porselein: China, kraak	p			1575-1625
45	01	5	1	1	handvat	fragment	hout				1575-1625
45	02	5	5	1	grape	rand, wand, bodem	roodbakkend	r	gra		1575-1625
46	01	5	1	1	bord	bord	faience: Italië, Ligurië	i	bor	blauw fond	1590-1625
46	02	5	1	1	ring		metaal				1575-1625
46	03	5	1	1			metaal: lood			fragment	1575-1625
46	05	5	1	1		bodem	roodbakkend	r		met standing	1600-1650
46	OS6-46-1	5	1	1	kogel		metaal: lood				1575-1650
47	01	9			spijker	spijker	metaal: ijzer			platpuntspijker, 10,5 / 6x6, 10 / 6x6	1575-1625
47	02	9	1	1	ring		metaal: ijzer				1575-1625
47	03	9	4	3	divers	rand	roodbakkend	r			1575-1625
47	04	9	1	1		wand	witbakkend	w			1575-1625
47	05	9	1	1	bord	rand	faience: Italië, Ligurië	i	bor		1575-1625
47	06	9	1	1	bord	wand	roodbakkend: slib, Duitsland, Weser	r	bor		1590-1620
48	01	14	1	1	bord	bodem	majolica	m	bor	kabelrand, sgraffito	1600-1620
48	02	14	1	1	bord	bodem	faience: Italië	i	bor	wit fond, blauwe beschildering	1590-1625
48	03	14	3	2	grape	bodem	roodbakkend	r	gra		1575-1625
49		10					hout			plank met merk	1600-1625
50		22					hout: Quercus (eik)			geen datering	-
51		22					hout: Quercus (eik)			wankant [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1601
52		22					hout: Quercus (eik)			wankant, Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1598
53		22					hout: Pinus (den/grenen)			wankant, West Zweden [KU Heußner, DAI, Berlijn, 19.5.11]	1597

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)

In druk verkrijgbaar

Als PDF te downloaden op www.bma.amsterdam.nl

AAR 1		<i>Wonen aan een wagenplein. AO Haarlemmerplein (2005).</i> Amsterdam 2006
AAR 2		<i>Tweede Kostverlorenkade. IVO (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 3		<i>Verschansen achter vuilnis. IVO Amstelstraat (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 4		<i>Scherven uit de Pottenbakkersgang. AO Westerstraat (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 5		<i>In de schaduw van de VOC. AO Rapenburg (2005).</i> Amsterdam 2007
AAR 6		<i>Beerputten en bedrijvigheid. AO Konijnenstraat (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 7		<i>Zerken en graven in de Nieuwezijds Kapel. IVO Rokin (2005).</i> Amsterdam 2007
AAR 8		<i>Opgraving van een mikwe in de Nieuwe Synagoge. Jonas Daniël Meijerplein (2006),</i> Amsterdam 2007
AAR 9		<i>De Hallen. IVO Bilderdijkkade (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 10		<i>Een fontein in de Buitensingel. AB Leidseplein (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 11		<i>Diemen Tolbrug. IVO Muiderstraatweg (2006).</i> Amsterdam 2008
AAR 12		<i>Boezemgemaal Halfweg. IVO Wethouder van Essenweg (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 13		<i>Frans Ottenstadion. IVO Amstelveenseweg (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 14		<i>Archeologisch opgraving Vijzelstraat (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 15		<i>Aanplempingen in het IJ. AO Martelaarsgracht (2003).</i> Amsterdam 2007
AAR 16		<i>Schuilkerk de Papagaai. AO Kalverstraat (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 17		<i>De saillant van Het Blauw hoofd. IVO Van Diemenstraat (2006).</i> Amsterdam 2007
AAR 18		<i>De noordwestelijke oever van Oostenburg. AO Oostenburgermiddenstraat (2006).</i> Amsterdam 2006
AAR 19		<i>Het Shell-terrein. IVO Grasweg (2004).</i> Amsterdam 2007
AAR 20		<i>Het RIVA-terrein. IVO Baarsjesweg (2005).</i> Amsterdam 2008
AAR 21		<i>De Ceintuurbaanpanden. AB Tweede Sweelinckstraat / Sint Willibrordusstraat (2006).</i> Amsterdam 2008
AAR 22		<i>Het Purperhoedenveem. AO Oudezijds Voorburgwal (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 23		<i>Noord/Zuidlijn, locatie Rokin. AB / AO 2003-2006.</i> Amsterdam 2007
AAR 24		<i>Sportpark Ronald McDonald, IVO Zunderdorpergouw (2007).</i> Amsterdam 2008
AAR 25		<i>N 44, De Keyzer. IVO Czaar Peterstraat (2008).</i> Amsterdam 2008
AAR 26		<i>Het Luycksterrein. IVO Overamstelstraat (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 27		<i>Oranjerie in Frankendael. AO Middenweg (2003).</i> Amsterdam 2008
AAR 28		<i>Serviesgoed uit een 18de-eeuwse beerput. AO Derde Weteringdwarsstraat (2003).</i> Amsterdam 2008
AAR 29		<i>Profiel van de 17de-eeuwse stadswal. AB Marnixplein (2004).</i> Amsterdam 2008
AAR 30		<i>Bolwerk Oosterblokhuis. AO Prof. Tulplein (2005).</i> Amsterdam 2008
AAR 31		<i>Van Amstelbocht tot Binnengasthuis. AO Oude Turfmarkt (2005).</i> Amsterdam 2009
AAR 32		<i>N 43 / Funenpark. AB Cruquiuskade (2008).</i> Amsterdam 2009
AAR 33		<i>Het gemeentearchief terrein. IVO Amsteldijk 67 (2009).</i> Amsterdam 2009
AAR 34		<i>Spaarndammerdijk 320. IVO (2007).</i> Amsterdam 2009
AAR 35		<i>Wonen aan twee stegen. AO Paardenstraat (2004).</i> Amsterdam 2008

- AAR 36 *Een 17de-eeuwse beerput in de grachtengordel. AO Keizersgracht 355 (2005). Amsterdam 2009*
- AAR 37 *Noordoosthoek van een 13de-eeuws verdedigingswerk. AO Nieuwezijds Kolk (2006). Amsterdam 2009*
- AAR 38 *Een dam rond 's Lands Dok. AO Marineterrein Kattenburgerstraat (2005). Amsterdam 2009*
- AAR 39 *Rust en Werk. AB Amsteldijk 67 (2009). Amsterdam 2009*
- AAR 44 *Kelderwoningen en een beerput in de Lastage. AO Nieuwe Jonkerstraat (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 45 *De Sint Anthoniespoort en de stadsmuur. AB Nieuwmarkt (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 46 *Boren voor de Bijenkorf, AB Noord/Zuidlijn Dam (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 47 *Spuistraat AO Spuistraat 256-258 (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 48 *Sporen in de Suikerbakkerssteeg, AO OZ Voorburgwal (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 49 *Bewoning tussen Nes en stadswal, AO OZ Voorburgwal/Pieter Jacobsstraat (2005). Amsterdam 2010*
- AAR 50 *Glasafval op het achtererf, AO Rozenstraat (2006). Amsterdam 2010*
- AAR 51 *De Buiksloterbreek. IVO Marjoleinterrein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010*
- AAR 52 *Plavuizen in de Kalverstraat. AB Kalverstraat 151, Amsterdam (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 53 *Bolwerk Muiden. AB Sarphatistraat 470, Amsterdam (2010). Amsterdam 2010*
- AAR 54 *Archeologische Signaleringskaart Amsterdam. Amsterdam 2010*
- AAR 55 *Rozenstraat 194, AO, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010*
- AAR 56 *Bergbezinkbassin, AB Haarlemmerplein, Amsterdam (2010). Amsterdam 2011*
- AAR 57 *De Nieuwe Ooster. IVO Rozenburghlaan, Amsterdam (2011). Amsterdam 2011*
- AAR 58 *Ophogingen en bedrijfsafval VOC-werf. AB Oostenburg kavel 5, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011.*
- AAR 59 *Van Buitenpolder tot Uilenburg. AO Oudeschans 5-11, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011*
- AAR 60 *Wonen achter de OZ Voorburgwal. AO OZ Armsteeg, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011*
- AAR 61 *Cluster Schievink. AO Rozenstraat 68-74, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 62 *Beerput Spuistraat 30. AB, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 63 *De 17de-eeuwse stadswal bij de Regulierspoort. AB Rembrandtplein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 64 *Van scheepshelling tot Koorndrager. AO Oudeschans 73-77, Amsterdam (2009). Amsterdam 2012*

Colofon

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 64

Amsterdam 2012

ISSN: 1872-5139

Tekst:	Jerzy Gawronski, Ranjith Jayasena
Redactie:	Jerzy Gawronski
Veldwerk:	Arno van den Brand, Ranjith Jayasena, Ronald Klein, Peter Kranendonk, Ron Tousain, Jørgen Veerkamp
Tekeningen:	Ranjith Jayasena, Rob Groenen
Foto's:	Ranjith Jayasena (veld), Ron Tousain (vondsten)
Vondstdeterminatie:	Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp
Vormgeving:	BMA (19/01/2012)

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2012

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.